

Міністерство освіти і науки України
Національний університет водного господарства та природокористування
Кафедра основ архітектурного проектування, конструювання та графіки

03-07-105М

Методичні вказівки

до виконання практичного завдання з навчальної дисципліни
«Рисунок. Живопис. Скульптура»
для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
за освітньо-професійною програмою
«Архітектура та містобудування»
спеціальності 191 «Архітектура та містобудування»
денної форми навчання
Рисунок гіпсової голови екорше

Рекомендовано
науково-методичною радою
з якості ННІБА
Протокол № 8 від 20.06.2023 р.

Рівне – 2023

Методичні вказівки до виконання практичного завдання з навчальної дисципліни «Рисунок. Живопис. Скульптура» для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня за освітньо-професійною програмою «Архітектура та містобудування» спеціальності 191 «Архітектура та містобудування» денної форми навчання. Рисунок гіпсової голови екорше [Електронне видання] / Подолець С. В. – Рівне : НУВГП, 2023. – 19 с.

Укладач: Подолець С. В., старший викладач кафедри основ архітектурного проектування, конструювання та графіки.

Відповідальний за випуск: Ромашко В. М., д.т.н., професор, зав. кафедрою основ архітектурного проектування, конструювання та графіки.

Керівник групи забезпечення спеціальності 191 «Архітектура та містобудування»

д. арх., професор Михайлишин О. Л.

© С. В. Подолець,
© НУВГП, 2023

Зміст

1. Вступ	4
2. Пластична анатомія м'язів голови людини	5
3. I етап	7
4. II етап. Композиційне розміщення голови	7
5. III етап. Побудова форми голови	7
6. IV етап. Пропорції	8
7. V етап. Конструктивна побудова голови	14
8. VI етап. Виявлення об'ємів	15
9. VII етап. Узагальнення	16
10. Рекомендована література	19

Вступ

Рисунок – це основа образотворчого мистецтва. Визначний майстер епохи Відродження Мікеланджело (1475-14564) говорив про рисунок, що це джерело і душа всіх видів зображення. А художник-педагог Чистяков стверджував, що «рисунок-основа всього, фундамент». Рисунок є основою будь-якого живописного чи скульптурного, чи архітектурного рішення. Це засіб вираження думок, почуттів, фантазії, який є у будь-якій композиційній та проєктній роботі.

Головне завдання при виконанні екорше-навчитися правильно бачити об'ємну форму голови людини і вміти логічно та послідовно зобразити її на папері. Щоб краще передати форму зображуваного предмета чи об'єкта, необхідно насамперед вивчити і зрозуміти його будову. «Намалювати сто голів – колекція, а зрозуміти, як їх малювати – навчання. Неважливо цю саме голову малювати, потрібно навчитися малювати голову взагалі», говорив Чистяков.

Франциско Пачеко (іспанський художник-педагог) говорив, що малюнок вимагає від художника сильного характеру, витривалості і великого терпіння. Це предмет, який доводиться опановувати знову і знову наполегливого і завзято навіть найкращим художникам.

Таким чином, можна зрозуміти, що рисунок-основа живопису, скульптури, архітектури, декоративно-прикладного мистецтва. Всі види зображального мистецтва потребують однієї основи – реалістичного малюнку.

Рисунок з натури готує студентів до виконання різних робіт. Це стосується архітекторів, скульпторів, графіків і дизайнерів. Знання, отримані за період вивчення курсу з рисунку, є основою, на якій базується подальша творча робота архітекторів. Цей курс дозволить студенту креативно та оригінально втілити свої думки.

При вивченні конструктивної анатомії та побудови голови людини майбутній архітектор готується до правильного логічного аналізу складної форми. Особливість архітектури як мистецтва полягає в поєднанні різних об'ємів.

Рисунок – це складний процес пізнання і створення художнього образу. Студент вивчає закони предметів, закони перспективи, закони розподілу світла і тіні, гармонії та співвідношення.

Вивчення голови людини займає особливе місце в зображувальному мистецтві і є основною складовою частиною в навчанні архітекторів.

Голова людини є однією з найскладніших для вивчення. Для правильного зображення голови людини необхідно добре знати анатомічну будову кісток і м'язів, вміти конструктивно будувати голову і її деталі (вухо, око, ніс, губи). При вивченні будови голови необхідно дотримуватися точних пропорцій і законів перспективи. Незалежно від індивідуальних особливостей загальна форма голови має єдину для всіх законів побудову.

Вивчити м'язи голови людини рекомендується на гіпсовому екорше Гудона. Це є найкраща гіпсова голова для вивчення м'язової частини голови людини. Тут чітко і зрозуміло виражена конструктивно-анатомічна будова. Гіпсова голова є нерухомою, і це дає можливість довготривалого її вивчення. Тут немає дрібних деталей, які можуть відволікати, і вона є білою, що добре для вивчення світлотіні. Вся робота над рисунком будується за принципом «від загального до конкретного і від конкретного до загального». Вивчення і зображення гіпсової голови супроводжується також принципом «парності форм» і послідовним поетапним веденням рисунків.

Пластична анатомія м'язів голови людини

Форма всієї голови, її зовнішній вигляд обумовлюється не тільки кістковим скелетом, тобто черепом, але і підшкірним покривом - м'язами.

В середині 60-х рр. XVIII століття французький скульптор Жан Антуан Гудон, який перебував у Римі, виконав анатомічну фігуру «Людина з оголеними м'язами» (екорше з фр. «обдертий»).

Екорше Гудона є найдовершенішим твором для вивчення анатомії м'язів людини вже понад 250 років. За творіннями Гудона вчать не тільки художники, а й медики. Вивчають як усю фігуру, так і окремі її частини.

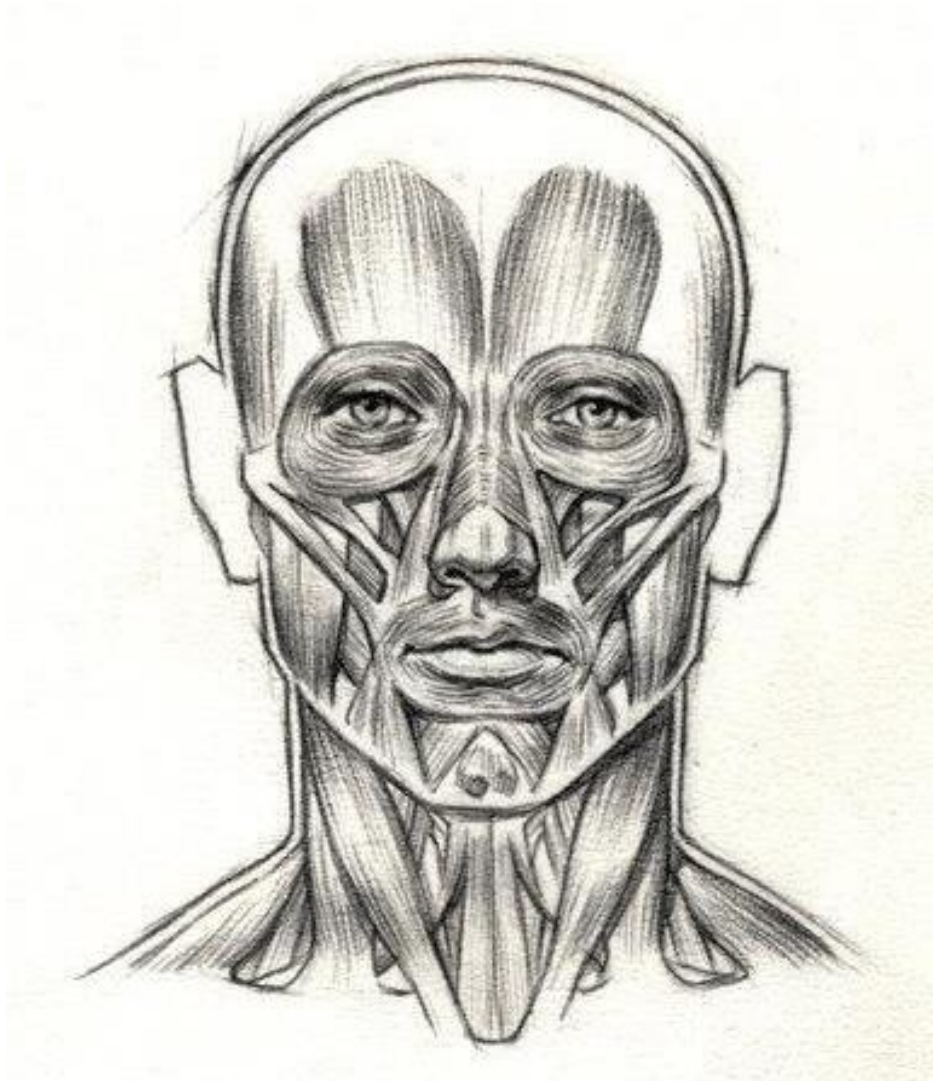
М'язи голови поділяються на три групи: м'язи черепної коробки, лицьової або мімічні і жувальні м'язи.

М'язи черепної коробки – це потиличний м'яз і лобний.

Мімічні м'язи: коловий м'яз ока, носовий м'яз, м'яз гордих, м'яз, який зморщує брови, коловий м'яз рота, чотирикутний м'яз верхньої губи, м'яз, який піднімає кут рота, підборіддя, м'яз сміху, трикутний м'яз.

Жувальні м'язи: м'яз щоки, жувальний м'яз.

М'язи шії: грудинно-ключично-сосковий, двочеревний м'яз.

Мал. 1. М'язи голови людини.

I етап

Роботу над рисунком голови слід починати із уважного вивчення моделі з усіх сторін. Варто уважно роздивитися характер форми, положення у просторі (голова і шия), а також освітлення.

II етап

Композиційне розміщення голови

Необхідно вибрати положення, з якого потрібно малювати роботу. Тоді композиційно розмістити загальну масу голови і шиї. При компонуванні голови в три чверті і в профіль з лицьової сторони на папері залишаємо більше місця, ніж біля потилиці. Маса голови слід розмістити трохи вище середини листка. Тобто розмістити малюнок так, щоб центр голови був трохи вище геометричного центра листка. Після цього визначити нахил голови, поворот голови і шиї та їхню масу у співвідношенні один до одного. Намітити загальні маси і виділити лицеву частину від потиличної. Все перевірити за допомогою олівця, який слід тримати перед собою у витягнутій руці. Щоб бачити помилки, необхідно час від часу відходити від роботи і дивитися здалеку.

III етап

Побудова форми голови

Це етап – визначення розміщення лицьової та потиличної частин голови. На лицевій частині голови провести середню лінію. Ця лінія ділить голову вертикально на дві частини і є центральною віссю. Вона допомагає визначити розміри лівої і правої частини обличчя. Якщо голова повернута у фас, то середня лінія пройде чітко вертикально, а всі інші – горизонтально. У інших випадках середня лінія буде дугоподібною. Вона допомагає визначити поворот голови. Ця лінія повинна пройти через середину лоба, перенісся, носо-губний фільтр, середину губ і підборіддя.

Проводимо інші допоміжні лінії побудови голови: лінії надбрівних дуг, лінію очей, основи носа, лінію рота, лінію підборіддя. Всі ці лінії паралельні одна до одної. Лише у випадку тричетвертного повороту іде перспективне скорочення.

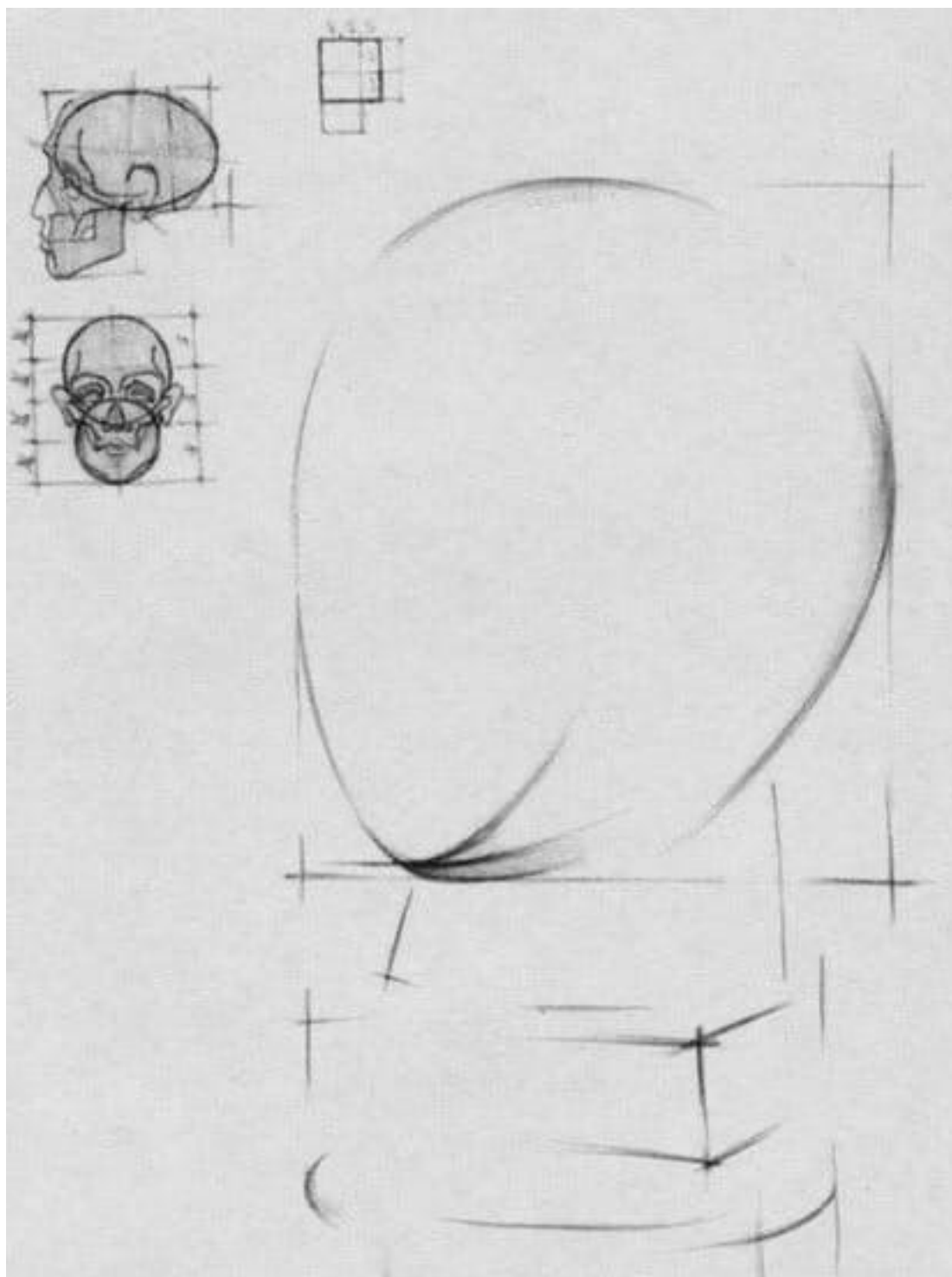
IV етап Пропорції

Голова поділяється на дві частини: верхню і нижню. Середина голови знаходиться на рівні зіниць. Вся голова ділиться горизонтальними лініями на 3 частини: від лінії росту волосся до надбрівних дуг, від надбрівних дуг до основи носа, від основи носа до підборіддя. На цьому етапі дуже важливою є перевірка пропорцій голови, тому що коли порушуються пропорції однієї частини, йде спотворення всього зображення.

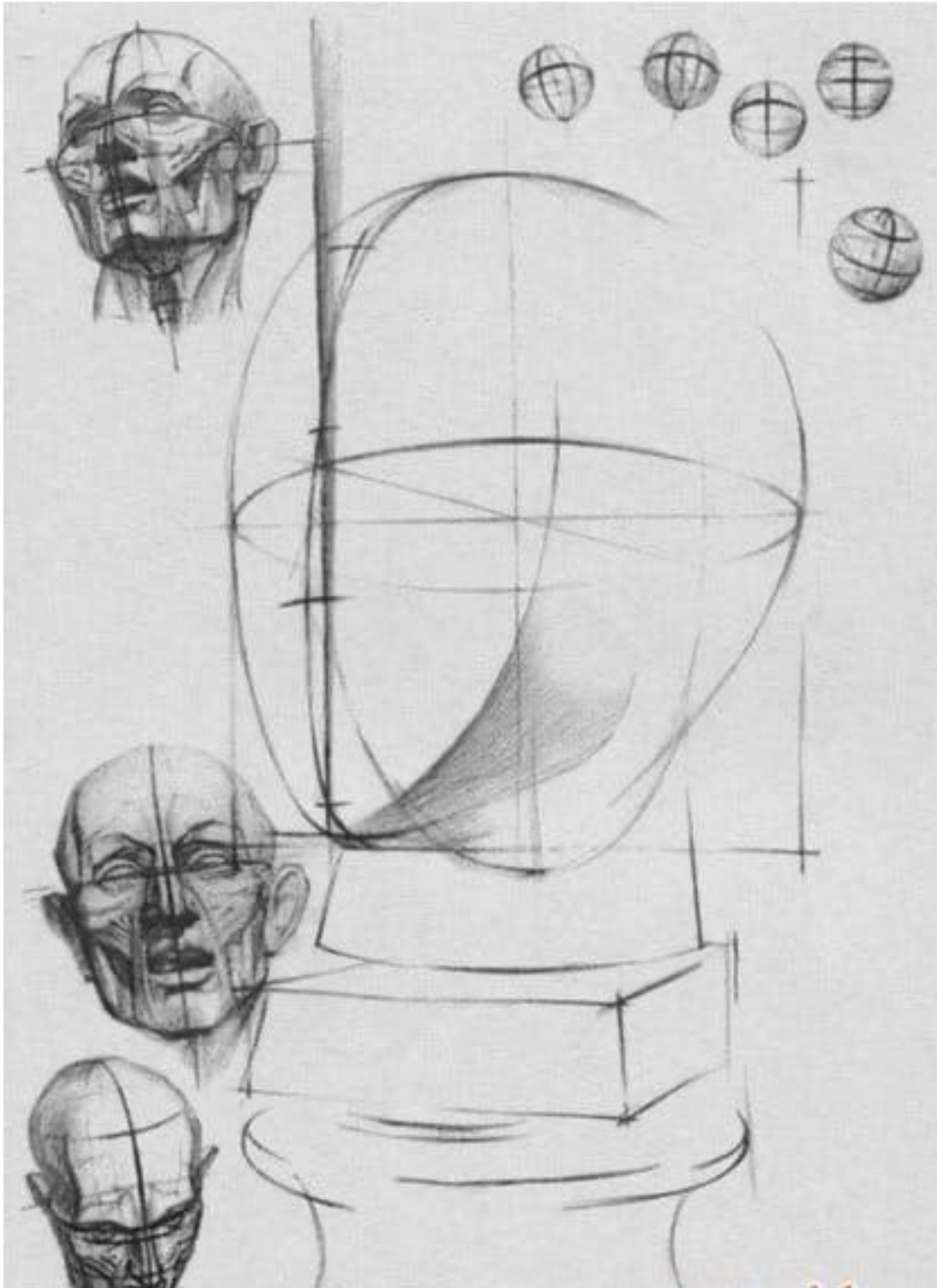
Визначаємо місцезнаходження деталей обличчя: очей, носа, губ і вух. Якщо поділити нижню частину обличчя навпіл, то ця лінія буде нижче губи.

Відстань між очима дорівнює розміру одного ока. Висота вуха дорівнює довжині від основи носа до надбрівних дуг.

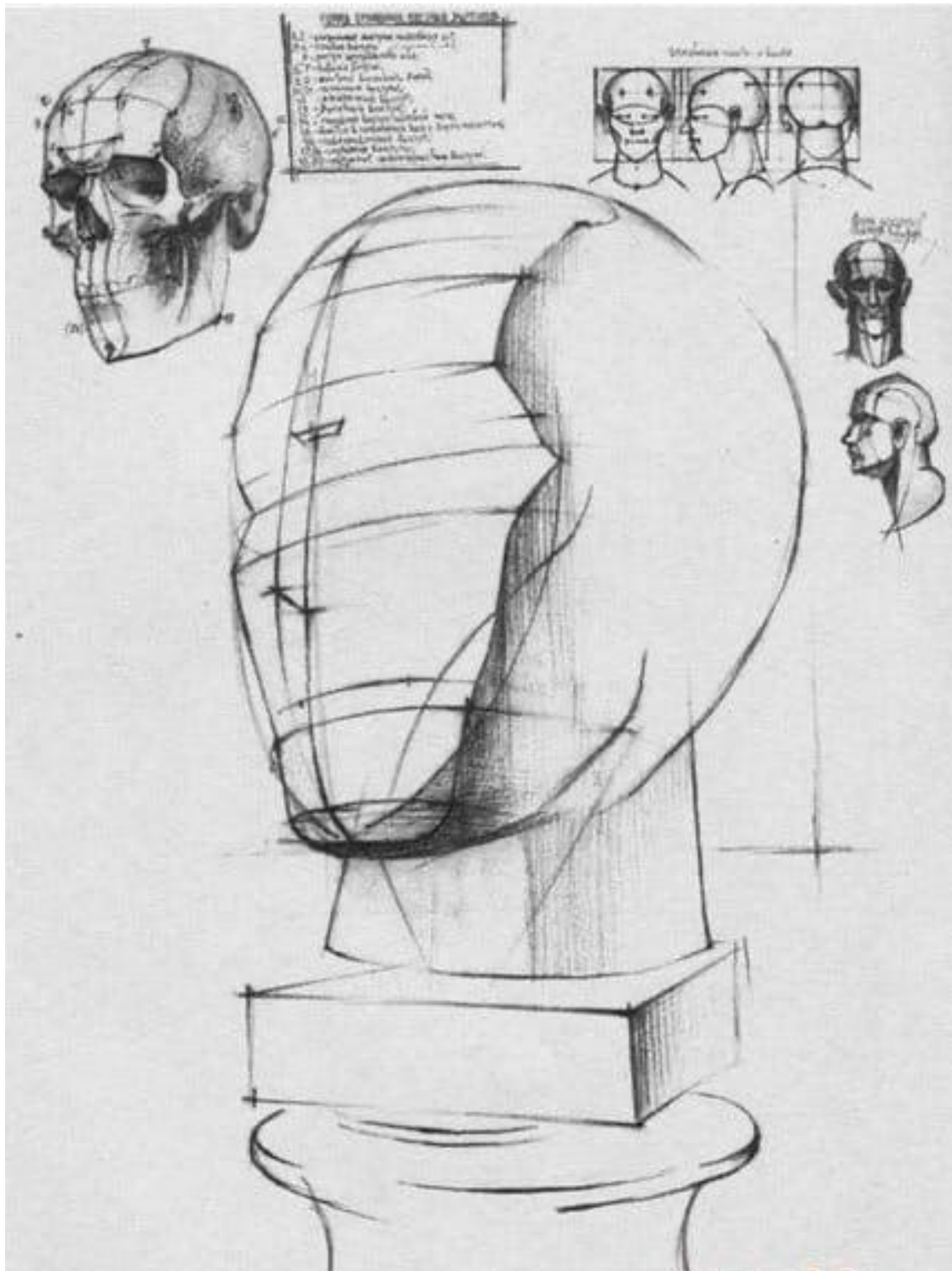
Для художників стародавнього світу ці пропорції голови були як еталоном, так і каноном краси. В епоху класицизму канони перетворилися в догму академічних правил малювання. В наш час ці пропорції є правилом і закономірністю.

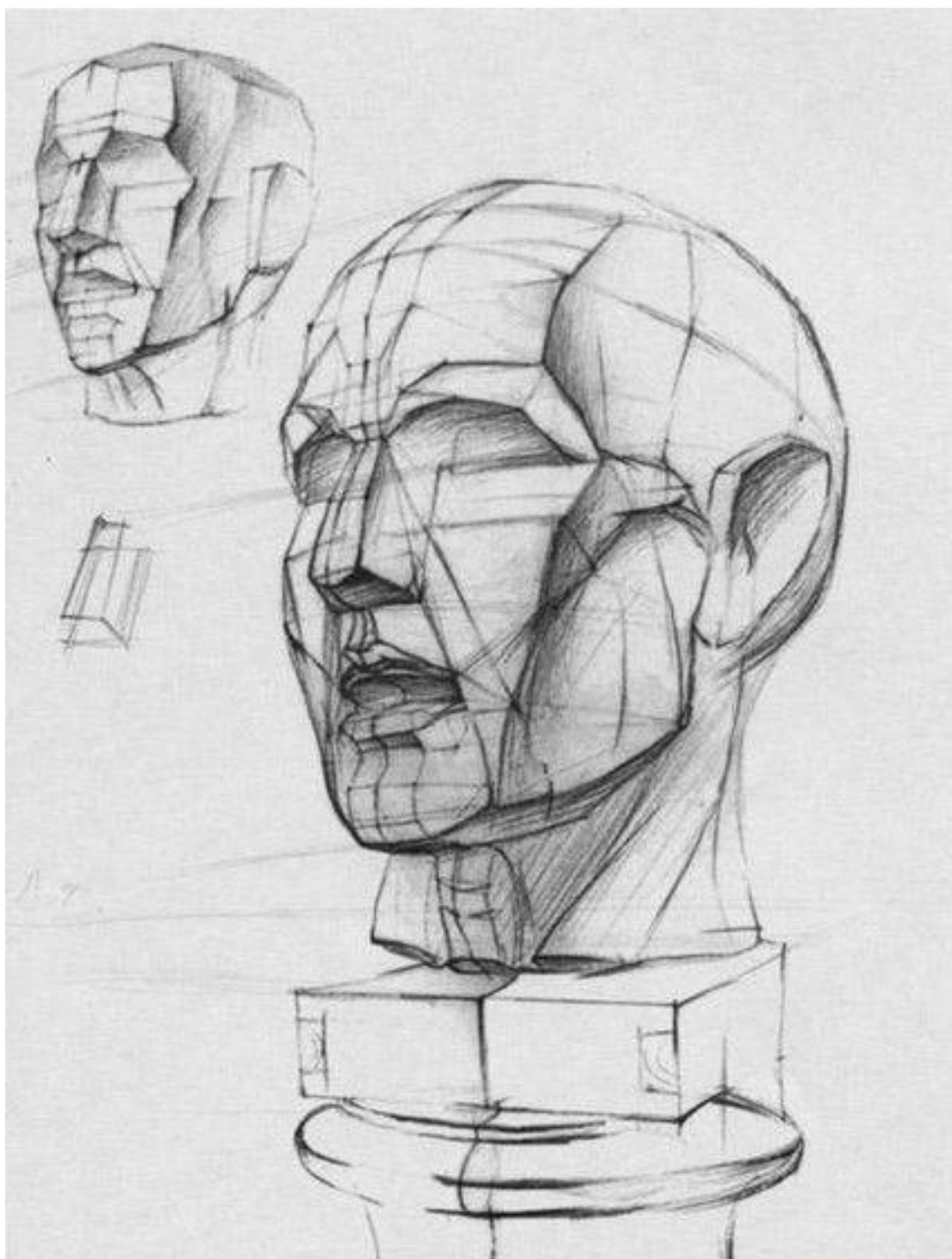
Мал. 2.Компоновка.

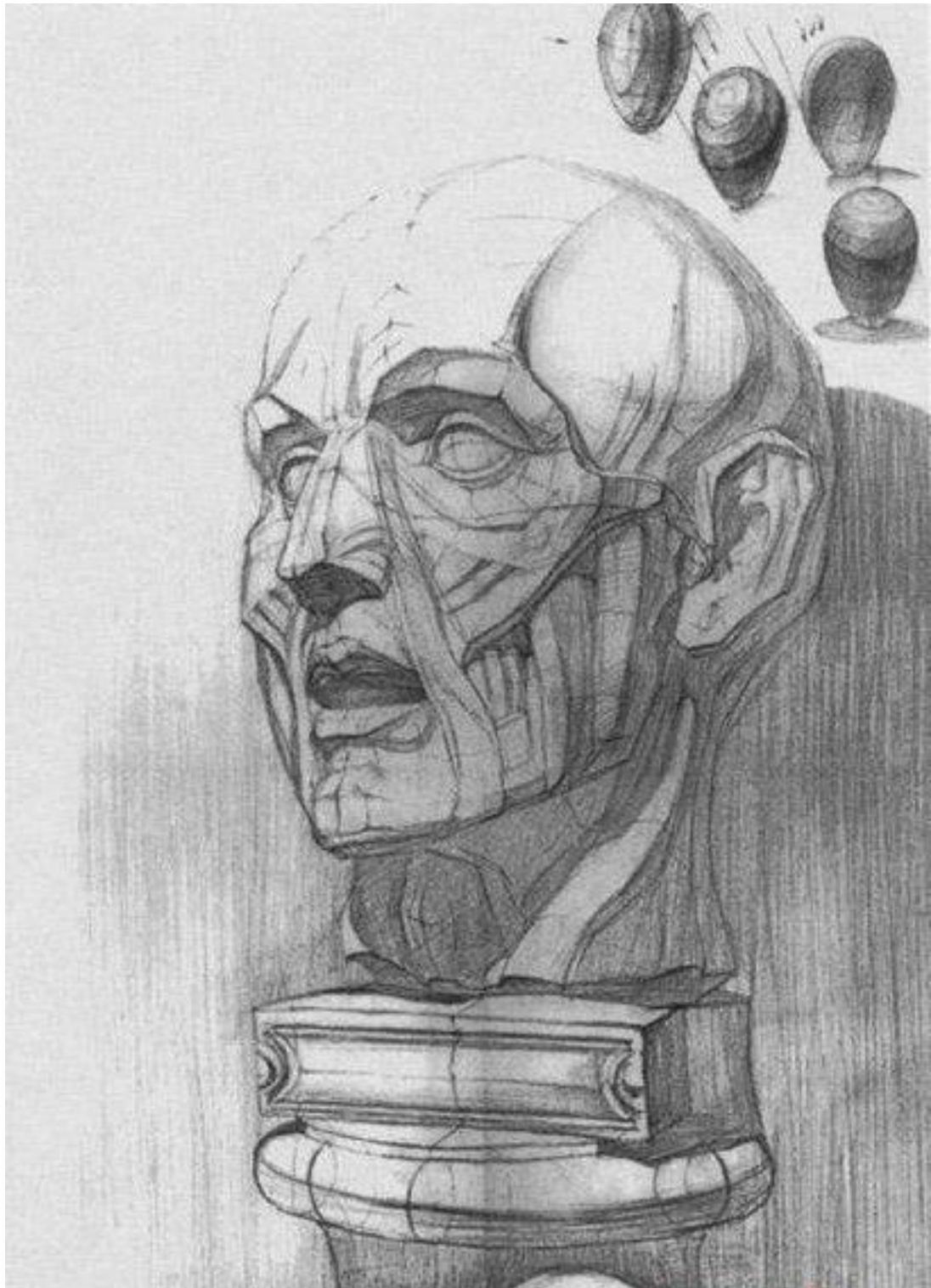
Мал. 3. Лінійна побудова.

Мал.4. Пропорції.

Мал. 5. Побудова.

Мал. 6 Тональне рішення

Наступний момент – відокремлення найосвітленіших найбільших частин (лоба, верхньої частини щік і носа) від нижньої частини обличчя, на яку падає непряме світло.

Потім затемняємо очні впадини, бокові і нижню площину носа, разом із тінню, що падає. Потрібно нанести тінь на вилиці і шию.

Для того, щоб краще зрозуміти, де знаходиться «велике світло» і «велика тінь» потрібно подивитися на голову, злегка примруживши очі.

Штрихи потрібно наносити десь слабше, десь сильніше, десь густіше, десь рідше. Так твориться форма.

Постійно необхідно порівнювати силу освітленості різних поверхонь обличчя. Наприклад, подивитися, як освітлені лоб і ніс, підборіддя, якої щільності лежить тінь на скроневій западині, на щоці та шії.

Що таке тон? Тон – це кількість світла, яке відбите іншими поверхнями. Найближчими до світла є лоб і ніс. Тому вони отримують більше світла, ніж підборіддя чи вуха. Хоча теж знаходяться в зоні світла. Але це світло буде тьмяніше, приглушеніше. Найяскравіший блик буде на поверхні, що знаходиться найближче до джерела світла.

В тіні також необхідно визначити місця, які мають власну тінь, які знаходяться в півтіні і на які лягає тінь, що падає.

Чорнота тіні, яку часто роблять студенти, дає «провали» і порушує цілісність рисунку.

Етап Конструктивна побудова голови

Продовжуємо побудову рисунку. Будуємо ніс від перенісся, оскільки воно співпадає з серединою голови. Перенісся має вигляд трапеції. Продовжуємо будувати ніс, який має вигляд призми і складається з чотирьох площин: передньої(верхньої), двох бокових і нижньої (основи носа). Передню (верхню) площину будуємо від кореня носа, тобто від нижньої межі перенісся. Намічаємо

носову кістку, потім кінчик носа і тоді ще – крила носа. Будуємо схематичну форму носа за принципом призми.

Око будуємо за принципом кулі. Обидва ока знаходяться на одній осі. Пригадуємо, що за пропорціями, між зіницями знаходиться ще одне око. В першу чергу необхідно визначити нахил очей. Основні типи посадки очей: зовнішні кути очей знаходяться трохи вище внутрішніх; внутрішні та зовнішні кути розташовані на одній лінії по горизонталі.

Очні впадини, які розміщуються справа і зліва, нагадують піраміди, в основі яких лежить багатокутник. Відмічаємо його межі: надбровні дуги, скулову кістку.

Варто пригадати, що очне яблуко має форму кулі, що знаходиться в центрі очної впадини і накрите зверху повіками.

Будуємо губи. Знаходимо кутики рота, які пов'язані з крилами носа. Намічаємо фільтр, заглиблення під нижньою губою і трикутний м'яз підборіддя. Далі визначаємо розмір і напрям шиї, грудинно-ключично-сосковий м'яз.

При побудові «каркасу» голови необхідно бачити, як одна форма виникає з іншої або знаходить на іншу.

Порядок побудови форми голови такий: перенісся, ніс, лоб, височна кістка, скулова кістка, губи, підборіддя, очі, вуха, шия.

Малюнок потрібно здійснювати легкими штрихами. Резинку використовувати рідко, вона псує папір.

Лінії побудови не витирати, а включати їх в штриховку роботи.

Коли завершується побудова, то слід відійти від роботи на деяку відстань і звірити правильність пропорцій.

VI етап **Виявлення об'ємів**

Будь-яку об'ємну форму можна розділити на плани і площини, освітлені і затемнені.

Є 3 плани об'єму голови:

1. Темний

2. Світліший

3. Ще світліший

Ця плановість дає тональну перспективу і виявляє характер голови в просторі. Кожна площина або частина її повернена до світла під різними кутами і відповідно по-різному освітлена. Найбільше світла буде на більш випуклих частинах, а тіні найбільше буде у найвіддаленіших, відвернутих від світла місцях. Крива поверхня освітлюється нерівномірно, тому що вона в різних точках знаходиться під різними кутами до променів, що падають на неї.

В зображенні голови для виявлення їх об'єму спочатку потрібно світлотінню відділити лицьову і потиличну частини.

Не обов'язково накладати тінь на всю поверхню (наприклад, бокову частину обличчя), тільки намітити місця перелому форми, тобто межі світла і тіні. Це уже надасть відчуття об'єму.

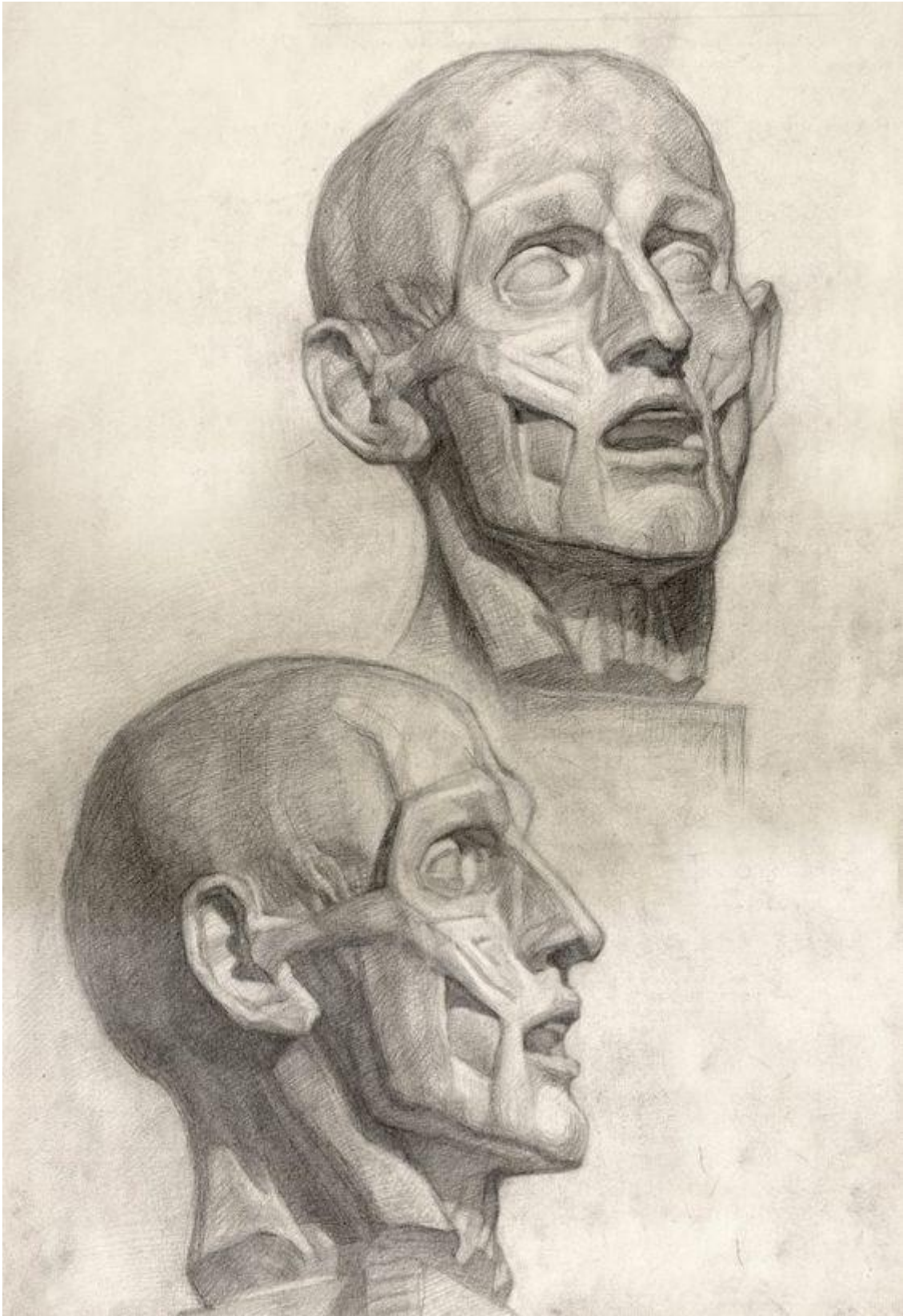
VII Узагальнення

Вся робота над малюнком екорше голови повинна завершуватися узагальненням деталей. Починається робота з побудови великої форми, потім проводиться аналітичний і світлотіньовий аналіз різних частин голови, закінчується робота знову узагальненням форм, але по-іншому ніж спочатку.

Кінцеве узагальнення малюнка полягає в тому, що частину деталей голови і обличчя приглушують або зовсім стирають. Наприклад, ретельно пророблені очі, повіки, відблиск необхідно приглушити, притемнити всю очну впадину, щоб око «пішло» в її середину. Інколи потрібно затемнити, приглушити, об'єднавши окремі деталі, щоб одержати більше світла на найважливіших формах. Тобто, щоб отримати узагальнену форму, необхідно подивитись на голову, злегка примруживши очі.

Мал. 7. Об'єм

Мал. 8. Голова екорше

Рекомендована література

1. Анатомія людини : в трьох томах / під ред. В. Г. Ковешнікова. Луганськ : Шико – Віртуальна реальність, 2005. Т. 1. 328 с.
2. Барчай Е. Анатомия для художников. М. : ЭКСМО-Пресс, 2001. 344 с.
3. Ган Н. Курс пластичної анатомії людини. К. : Мистецтво, 1965. 68 с.
4. Индивидуальная анатомическая изменчивость органов, систем и формы тела человека / Беков Д. Б., Ткаченко Д. А., Виноградов А. А. и др. К. : Здоров'я, 1988. 214 с.
5. Кирпатовский К. Д., Бочаров В. Я. Рельефная анатомия человека. М. : Медицина, 1974. 160 с.
6. Курепина М. М., Воккен Г. Г. Анатомия человека. М. : Просвещение, 1979. 304 с.
7. Механик Н. С. Основы пластической анатомии. М. :Искусство, 1958. 352 с.
8. 8. Пластическая анатомия. М. : ООО «Издательство АСТ», 2003. 314 с.
9. Рабинович М. Ц. Пластическая анатомия человека, четвероногих животных и птиц и ее применение в рисунке. М. : Высшая школа, 1978. 208 с.
10. Сапин М. Р., Билич Г. Л. Анатомия человека. М. : Высшая школа, 1989. 544 с.

Інформаційні ресурси

1. Національна бібліотека ім. В. І. Вернадського. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/>
2. Рівненська обласна універсальна наукова бібліотека (м. Рівне, майдан Короленка, 6). URL: <http://www.libr.rv.ua/>
3. Наукова бібліотека НУВГП (м. Рівне, вул. Олекси Новака, 75). URL: <http://nuwm.edu.ua/naukova-biblioteka>
4. Цифровий репозиторій НУВГП. URL: <http://ep3.nuwm.edu.ua/view/types/metods/>